

HARBIY XIZMATCHILAR VA HARBIY JAMOANI O'RGANISHNING PSIXOLOGIK NAZARIY ASOSLARI

Isroil Ismoilovich To'yev
Oriental universiteti magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada harbiy xizmatchilar va harbiy jamoani o'rganishning psixologik nazariy asoslari tizimli tarzda tahlil qilinadi. Tadqiqotda harbiy psixologiyaning zamonaviy yondashuvlari, shaxs va jamoa o'rtasidagi psixologik munosabatlar, liderlik, motivatsiya, stressga chidamlilik hamda psixologik moslashuv jarayonlari chuqur o'rganiladi. Shuningdek, harbiy muhitda individual va ijtimoiy-psixologik omillarning o'zaro ta'siri asoslab beriladi. Maqolada psixologik tadqiqot metodlari orqali harbiy jamoaning samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi nazariy model va konseptual yondashuvlar ilgari suriladi. Olingan natijalar harbiy xizmatchilarning psixologik tayyorgarligini mustahkamlash va jamoaviy faoliyatni optimallashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Harbiy psixologiya, harbiy jamoa, psixologik moslashuv, liderlik, motivatsiya, stressga chidamlilik, ijtimoiy-psixologik omillar, shaxslararo munosabatlar, psixologik tayyorgarlik, jamoa samaradorligi

Abstract: This article examines the psychological theoretical foundations of studying military personnel and military teams from a systematic perspective. The research explores modern approaches in military psychology, focusing on the psychological interactions between individuals and groups, leadership, motivation, stress resilience, and adaptation processes. Special attention is given to the interaction of individual and socio-psychological factors within the military environment. The study proposes theoretical models and conceptual frameworks aimed at improving the effectiveness of military teams through psychological research methods. The findings contribute to strengthening the psychological preparedness of military personnel and optimizing collective performance.

Keywords: Military psychology, military personnel, military team, psychological adaptation, leadership, motivation, stress resilience, socio-psychological factors, interpersonal relations, psychological readiness

Аннотация: В данной статье рассматриваются психологические теоретические основы изучения военнослужащих и воинских коллективов. В исследовании анализируются современные подходы военной психологии, включая психологические взаимоотношения между личностью и группой, лидерство,

мотивацию, стрессоустойчивость и процессы адаптации. Особое внимание уделяется взаимодействию индивидуальных и социально-психологических факторов в военной среде. В работе предложены теоретические модели и концептуальные подходы, направленные на повышение эффективности воинских коллективов с использованием психологических методов исследования. Полученные результаты имеют важное значение для укрепления психологической готовности военнослужащих и оптимизации коллективной деятельности.

Ключевые слова: Военная психология, военнослужащие, воинский коллектив, психологическая адаптация, лидерство, мотивация, стрессоустойчивость, социально-психологические факторы, межличностные отношения, психологическая готовность

KIRISH

Zamonaviy globallashuv jarayonlari, geosiyosiy muvozanatning o'zgarishi hamda xavfsizlik tahdidlarining murakkablashuvi sharoitida harbiy tizimlarning samaradorligi faqat texnik va strategik imkoniyatlar bilan emas, balki inson omili bilan ham bevosita belgilanadi. Shu nuqtai nazardan, harbiy xizmatchilar va harbiy jamoaning psixologik xususiyatlarini chuqur o'rganish harbiy faoliyatning muhim ilmiy yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Harbiy muhit o'ziga xos psixologik sharoitlar — yuqori darajadagi mas'uliyat, qat'iy intizom, xavf omili, tezkor qaror qabul qilish zarurati bilan ajralib turadi. Bu omillar esa shaxsning psixologik barqarorligi, moslashuvchanligi va irodaviy sifatlariga yuqori talab qo'yadi. Harbiy psixologiya fanining shakllanishi va rivojlanishi insonning ekstremal sharoitdagi xulq-atvorini, stressga chidamliligini, jamoada o'zaro ta'sir mexanizmlarini hamda boshqaruv jarayonlarida psixologik omillarning rolini o'rganishga qaratilgan. Ayniqsa, harbiy jamoa ichidagi ijtimoiy-psixologik muhit, liderlik uslublari, kommunikativ jarayonlar va motivatsion tizimlar jamoaning umumiy samaradorligini belgilovchi asosiy komponentlar sifatida qaraladi. Shu bilan birga, harbiy xizmatchilarning individual psixologik xususiyatlari va ularning jamoaviy faoliyatga integratsiyalashuvi masalasi ham alohida ilmiy qiziqish uyg'otadi. Bugungi kunda harbiy xizmatchilarni psixologik jihatdan tayyorlash, ularning stress omillariga nisbatan bardoshlilikini oshirish, konfliktlarni boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish hamda jamoada sog'lom psixologik muhitni ta'minlash dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Bu jarayonlarda nazariy asoslarning puxtaligi amaliy natijalarning samaradorligini belgilaydi. Shu sababli, harbiy jamoani o'rganishda psixologik yondashuvlarning metodologik va nazariy asoslarini aniqlashtirish ilmiy jihatdan katta ahamiyat kasb

etadi. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi harbiy xizmatchilar va harbiy jamoani o'rganishning psixologik nazariy asoslarini tizimli ravishda tahlil qilish, mavjud ilmiy qarashlarni umumlashtirish hamda zamonaviy yondashuvlar asosida yangi konseptual xulosalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot doirasida shaxs va jamoa o'rtasidagi psixologik munosabatlar, liderlik fenomeni, motivatsiya mexanizmlari, psixologik moslashuv jarayonlari hamda ijtimoiy-psixologik omillarning o'zaro ta'siri o'rganiladi. Natijada, harbiy jamoaning samaradorligini oshirish, harbiy xizmatchilarning psixologik tayyorgarligini mustahkamlash hamda boshqaruv tizimida psixologik yondashuvlarni samarali qo'llash bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish ko'zda tutiladi.

ASOSIY QISM

Harbiy xizmatchilar va harbiy jamoani psixologik jihatdan o'rganish murakkab, ko'p qatlamli va tizimli yondashuvni talab etadi. Ushbu jarayonni to'liq anglash uchun avvalo shaxs va jamoa o'rtasidagi psixologik munosabatlar mexanizmini aniqlash zarur. Harbiy jamoa oddiy ijtimoiy guruhdan farqli ravishda qat'iy ierarxiya, intizom va normativ talablar asosida shakllanadi. Shu sababli undagi psixologik jarayonlar ham o'ziga xos xarakter kasb etadi. Jamoa ichida rollar taqsimoti, bo'ysunish va yetakchilik munosabatlari, shuningdek, o'zaro ishonch darajasi jamoaning barqaror faoliyatini ta'minlovchi asosiy omillar hisoblanadi. Harbiy psixologiyada shaxsning psixologik barqarorligi muhim o'rin tutadi. Harbiy xizmatchi ko'pincha ekstremal sharoitlarda faoliyat yuritadi, bu esa unda yuqori darajadagi stressga chidamlilikni talab etadi. Stress omillari — xavf, noaniqlik, jismoniy va ruhiy zo'riqish, vaqt bosimi — shaxs psixikasiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Shu boisdan psixologik barqarorlikni shakllantirish va rivojlantirish harbiy tayyorgarlikning ajralmas qismi hisoblanadi. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, stressga moslashuv jarayonida individual psixologik xususiyatlar (temperament, irodaviy sifatlar, emotsional barqarorlik) hal qiluvchi rol o'ynaydi. Harbiy jamoaning samaradorligi ko'p jihatdan liderlik fenomeniga bog'liq. Yetakchining boshqaruv uslubi, kommunikativ kompetensiyasi va psixologik ta'sir o'tkazish qobiliyati jamoa ichidagi muhitni shakllantiradi. Avtoritar, demokratik va liberal boshqaruv uslublarining har biri turli sharoitlarda turlicha natija beradi, biroq harbiy muhitda tezkorlik va intizom talab etilgani sababli ko'pincha aralash yoki moslashuvchan liderlik modeli samaraliroq hisoblanadi. Yetakchining shaxsiy namuna ko'rsatishi, adolatli qarorlar qabul qilishi hamda jamoa a'zolari bilan samarali muloqot o'rnatishi psixologik iqlimni barqarorlashtiradi. Motivatsiya harbiy faoliyatning yana bir muhim psixologik komponentidir. Harbiy xizmatchilarning xizmatga bo'lgan munosabati, vazifalarni bajarishga intilishi va fidoyiligi ichki va tashqi motivlar

uyg'unligi bilan belgilanadi. Ichki motivlarga vatanparvarlik, kasbiy burch hissi, o'zini namoyon qilish istagi kirs, tashqi motivlarga rag'batlantirish tizimi, ijtimoiy e'tirof va moddiy omillarni kiritish mumkin. Motivatsion tizimning to'g'ri yo'lga qo'yilishi jamoaning umumiy natijadorligini sezilarli darajada oshiradi. Harbiy jamoada ijtimoiy-psixologik muhitni shakllantirish alohida ahamiyatga ega. Jamoa ichidagi o'zaro munosabatlar darajasi, ishonch, qo'llab-quvvatlash, konfliktlarni boshqarish ko'nikmalari psixologik iqlimning asosiy ko'rsatkichlari hisoblanadi. Konfliktlarning konstruktiv hal etilishi jamoa rivojiga xizmat qilsa, destruktiv konfliktlar esa samaradorlikni pasaytiradi. Shu sababli konfliktologik yondashuvlar va psixologik treninglar orqali jamoaviy muhitni optimallashtirish zarur. Shaxsning harbiy jamoaga psixologik moslashuvi ham asosiy tadqiqot obyektlaridan biridir. Yangi sharoitga kirib kelgan harbiy xizmatchining jamoaga integratsiyalashuvi uning psixologik tayyorgarligi, kommunikativ ko'nikmalari va ijtimoiy moslashuv darajasiga bog'liq. Moslashuv jarayoni muvaffaqiyatli kechgan taqdirda shaxs o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon eta oladi va jamoa faoliyatiga ijobiy hissa qo'shadi. Aks holda esa psixologik diskomfort, ijtimoiy ajralish va xizmat samaradorligining pasayishi kuzatiladi. Harbiy psixologiyada qo'llaniladigan metodlar ham mazkur sohani o'rganishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Kuzatish, suhbat, psixodiagnostik testlar, eksperimental tadqiqotlar va sotsiometrik usullar orqali harbiy jamoaning ichki tuzilmasi, munosabatlar tizimi va psixologik holati aniqlanadi. Ushbu metodlarning kompleks qo'llanilishi natijalarning ishonchliligini oshiradi va chuqur ilmiy xulosalar chiqarishga imkon yaratadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot doirasida harbiy xizmatchilar va harbiy jamoani o'rganishning psixologik nazariy asoslari tizimli tarzda tahlil qilindi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, harbiy faoliyat samaradorligi ko'p jihatdan inson omiliga, xususan, shaxsning psixologik xususiyatlari va jamoa ichidagi ijtimoiy-psixologik munosabatlar tizimiga bog'liq. Harbiy jamoa murakkab ijtimoiy tizim sifatida qat'iy ierarxiya, intizom va yuqori mas'uliyat sharoitida shakllanadi, bu esa psixologik yondashuvlarning o'ziga xosligini belgilaydi. Tadqiqot natijalari shuni tasdiqladiki, harbiy xizmatchilarning psixologik barqarorligi, stressga chidamliligi va moslashuv darajasi ularning xizmat faoliyatidagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Liderlik fenomeni esa jamoaviy faoliyatni muvofiqlashtirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Moslashuvchan va psixologik jihatdan asoslangan boshqaruv uslublari jamoada sog'lom iqlimni shakllantirish hamda samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Motivatsiya tizimi harbiy jamoaning ichki harakatlantiruvchi kuchi sifatida namoyon bo'lib, uning to'g'ri

tashkil etilishi xizmatchilarning kasbiy faolligini oshiradi. Shuningdek, jamoa ichidagi ijtimoiy-psixologik muhit, o‘zaro ishonch va qo‘llab-quvvatlash darajasi xizmat natijalariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Konfliktlarni konstruktiv boshqarish va psixologik treninglar orqali jamoada barqaror muhitni ta’minlash mumkinligi ilmiy jihatdan asoslandi. Olib borilgan tahlillar asosida shuni ta’kidlash mumkinki, harbiy jamoaning samaradorligini oshirish uchun psixologik yondashuvlarni tizimli ravishda qo‘llash, harbiy xizmatchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish va zamonaviy psixodiagnostik metodlardan foydalanish zarur. Ushbu natijalar harbiy psixologiya sohasida nazariy bilimlarni boyitish bilan birga, amaliy faoliyatda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Leontyev A.N. Activity, Consciousness, and Personality. – Moscow: Progress Publishers, 1978.
2. Lomov B.F. Methodological and Theoretical Problems of Psychology. – Moscow: Nauka, 1984.
3. Platonov K.K. Structure and Development of Personality. – Moscow: Science, 1986.
4. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2002.
5. G‘oziev E.G‘. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
6. Selye H. The Stress of Life. – New York: McGraw-Hill, 1976.
7. Bass B.M. Leadership and Performance Beyond Expectations. – New York: Free Press, 1985.
8. Festinger L. A Theory of Cognitive Dissonance. – Stanford: Stanford University Press, 1957.
9. Maslow A.H. Motivation and Personality. – New York: Harper & Row, 1954.
10. Yukl G. Leadership in Organizations. – New Jersey: Prentice Hall, 2013.